

Twórcze podejście do organizacji krajoznawstwa w opozycji do banalnej rozrywki i zabawy – przykład Łodzi

Wstęp

Świadome planowanie i organizowanie działań rekreacyjnych, w tym krajoznawczych jest kluczowe dla kształtowania postaw wobec czasu wolnego. Coraz częściej obserwowalne są jednak tendencje do spłykania funkcji rekreacyjnych. Popularne stają się takie formy spędzania wolnego czasu, które opierają się jedynie na zaspokajaniu potrzeby rozrywki i zabawy. Aktywność krajoznawcza mieszcząca się również w zakresie pojęcia „rekreacja” podlega tym wpływom. Przeciwwagą dla wspomnianych tendencji są przykłady organizowania w przestrzeni miejskiej działalności pobudzających i rozwijających twórczość mieszkańców jednocześnie wykorzystujących elementy krajoznawstwa. Celem artykułu jest przedstawienie dobrych praktyk w zakresie organizacji krajoznawstwa w Łodzi, które pomimo atrakcyjnej formy zawierają także wartości edukacyjno-wychowawcze. W przekonaniu autorki to właśnie twórcze podejście do organizacji tego typu przedsięwzięć jest swego rodzaju „pomostem” łączącym na pozór sprzeczne kierunki rozwoju aktywności rekreacyjnej. Dzięki opisanym w artykule przykładom podkreśli znaczenie twórczego podejścia dla wzbogacenia możliwości oddziaływania na uczestników i organizatorów aktywności krajoznawczej.

Aktywność rekreacyjna a wychowanie

Rekreacja, chociaż najczęściej utożsamiana z aktywnością sportową, dzieli się na rekreację fizyczną i psychiczną. Podstawowe formy rekreacji to: sporty rekreacyjne, realizacja hobby, turystyka, czynności towarzyskie, kultural-

no-rozrywkowe oraz wirtualne (Winiarski 2011). Rekreacją jest zatem podejmowana aktywność w czasie wolnym, która realizowana dobrowolnie służy spełnieniu potrzeb odpoczynku, rozrywki, samorealizacji i samodoskonalenia. Może ona przybierać charakter rekreacji plenerowej lub uprawianej w pomieszczeniach zamkniętych. Bywa zorganizowana indywidualnie bądź instytucjonalnie. Autor ten precyzuje także pojęcie czasu wolnego jako „części dobrego budżetu czasu, która pozostaje po wykonaniu wszelkich obowiązków (zawodowych i pozazawodowych) oraz po zaspokojeniu podstawowych potrzeb organizmu (fizjologicznych i higienicznych)” (Winiarski 2011, s. 16). Podobnie termin „rekreacja” definiowany jest przez M. Woźniewicz-Dobrzyńską (2001) jako aktywność podejmowana w czasie wolnym, która wiąże się z regeneracją sił, wypoczynkiem poprzez racjonalne gospodarowanie nagromadzonym potencjałem sił fizycznych, psychicznych i twórczych. Według S. Toczek-Werner (1998) to zachowania podejmowane poza obowiązkami zawodowymi, domowymi, czy społecznymi w celach wypoczynkowych, rozrywkowych i samodoskonalących.

W literaturze wymieniane są także podstawowe, bezpośrednie funkcje rekreacji, stanowiące jednocześnie kryteria definiowania zjawiska rekreacji. M. Kwilecka i Z. Brożek (2007) wymieniają następujące funkcje: wypoczynkowa, wolnoczasowa, zdrowotna, ludyczna, socjalizacyjna i kompensacyjno-korektywna. Jednocześnie może ona pełnić szereg funkcji instrumentalnych (pośrednich): kulturową, ideologiczną, gospodarczą, społeczną, selektywną, adaptacyjną, integracyjną i dezintegracyjną, systemową, kreacyjną, katarską i stymulacyjną. Według R. Winiarskiego (2011) rekreacja może pełnić następujące funkcje w życiu współczesnego człowieka: wypoczynkową, rozrywkową, katarską, zdrowotną, edukacyjną, społeczną, adaptacyjną, kompensacyjną, emocjonalną i estetyczną. Rekreacja jako ważny element stylu życia współczesnego człowieka jest także istotnym warunkiem jego jakości. Świadczy o tym bowiem fakt, że służy zaspokajaniu potrzeb biologicznych, społecznych, a także psychicznych, takich jak potrzeby: wypoczynku i relaksu, aktywności psychofizycznej, zmiany trybu i środowiska życia, kontaktu z naturą, emocji i przyjemnych wrażeń, obniżenia poziomu samokontroli, kontaktów, osiągnięć, nowych doświadczeń, wiedzy, umiejętności i kompetencji.

Najczęściej podkreślane są trzy cele rekreacji, czyli wypoczynek, rozrywka i rozwój własny, co uwypukla jej społeczną wartość. Jako istotne zagadnienie społeczne niezbędnym zadaniem jest zatem wychowanie do rekreacji, tak aby jakość podejmowanych działalności w czasie wolnym rzeczywiście służyły wypoczynkowi i rozrywce, ale także kształtowały i rozwijały osobowość jednostek. Wychowanie do rekreacji „jest procesem permanentnym, realizowanych w toku całego życia człowieka, buduje swoje podwaliny, kształtuje podstawowe nawyki i umiejętności przede wszystkim w okresie dziecięcym i szkolnym” (Czajkowski 1979, s. 7). Jego podstawowym zadaniem jest przygotowanie do wartościowego, pożytecznego, a także przyjemnego spędzania czasu wolnego, dzięki czemu kształtowane są nawyki i umiejętności właściwego wypoczywania. Autor ten wymienił następujące rodzaje rekreacji: fizyczna, twórcza, kul-

turalno-rozrywkowa oraz rekreacja przez działalność społeczną. Warto zatem wymienić, jakie dyspozycje osobowościowe mogą być kształtowane dzięki aktywności rekreacyjnej. R. Winiarski (2011) wymienia, następujące: samopoznanie, kreatywność, inicjatywę, samodzielność, odpowiedzialność, odwagę oraz krytyczne myślenie. Rodzina, szkoła oraz środowisko lokalne wywierają szczególny wpływ na utrwalanie wzorów spędzania wolnego czasu i rekreacji. Stąd też instytucje, stowarzyszenia, czy osoby prywatne organizujące zajęcia o charakterze krajoznawczym powinny także czuć na sobie brzemień wychowawczej roli proponowanej aktywności.

Współcześnie w erze nazywanej postindustrialną czy też ponowoczesną, czas wolny często przenika się z czasem pracy. Zmienia się także system wartości, w którym dominują takie wartości, jak: szczęście, dobre samopoczucie, jakość życia, zdrowie, sprawność fizyczna. Sposób spędzania wolnego czasu staje się wyznacznikiem pozycji społecznej i stylu życia jednostek. Jednostki rzadziej w grupie, częściej indywidualnie w masowym tłumie konsumują kulturę. Stąd mówi się o zmianie istoty i celów rekreacji we współczesnym świecie. Ma ona się stać źródłem przyjemności, nowych wrażeń i emocji (Winiarski 2011).

Krajoznawstwo i jego walory edukacyjno-wychowawcze

Pojęcie krajoznawstwa określane jest dwojako. W wąskim rozumieniu pojmowane jest jako zbiór wiadomości o kraju ojczystym lub regionie. Ujęcie szerokie definiuje krajoznawstwo jako ruch społeczny (Drogosz 2009). Z. Kruczek i in. (2007) przywołują wiele historycznych definicji i sposobów ujmowania tego pojęcia. Obecnie najczęściej przyjmowana jest definicja krajoznawstwa według Kruczka, powstała w wyniku modyfikacji definicji stworzonej przez Lipniackiego. W tym rozumieniu krajoznawstwo powinno być pojmowane w trzech warstwach znaczeniowych: funkcjonalnej, instytucjonalnej i kulturowo-społecznej. Warstwa funkcjonalna dotyczy możliwie najpełniejszego i najwszechstronniejszego poznania kraju i regionu. Kruczek dodaje, że najczęściej przybiera ono charakter działań amatorskich, realizowanych w czasie wolnym zgodnie z zainteresowaniami osobistymi, rozwiniętą postawą poznawczą i pasją. Wskazał także, że cele krajoznawstwa mogą być realizowane dzięki turystyce, działalności w obrębie swojego miejsca zamieszkania, w ramach pracy zawodowej, czy w szkole. Warstwa instytucjonalna eksponuje znaczenie krajoznawstwa jako ruchu społecznego, który dąży do zbierania i popularyzowania wszelkich wiadomości o kraju czy regionie. Szczególną rolę w tym rozumieniu odgrywają działacze – krajoznawcy, którzy gromadzą, przetwarzają i przesyłają zebrane dane na potrzeby praktyki społecznej, w tym turystyki. Kulturowo-społeczna warstwa znaczeniowa krajoznawstwa rozumiana jest jako dziedzina kultury, w której mieści się suma wytworzonych nowych wartości materialnych i niematerialnych (Kruczek i in. 2007). Wielokrotnie podkreślano także walor poznawczo-dydaktyczny krajoznawstwa. Szczególnie zwrócił na niego uwagę K. Denek (1973), podkreślając,

że krajoznawstwo nie jest jedną z metod dydaktycznych, a zasadą ogólnopedagogiczną. Poznawanie ojczystego kraju powinno odbywać się w aspektach różnych dziedzin wiedzy.

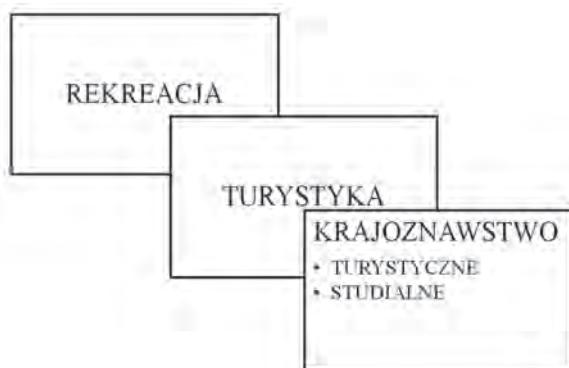
Warto podkreślić także społeczny aspekt krajoznawstwa. Najczęściej wymieniane społeczne role krajoznawstwa to: edukacyjna, upowszechniania kultury i techniczna (Kruczek i in. 2007). Rola edukacyjna eksponuje realizację poprzez krajoznawstwo celów wychowawczych i kształceniowych. W związku z tematem artykułu, ten aspekt zostanie najmocniej podkreślony. Siła wychowawczego oddziaływania krajoznawstwa zależy od czynników subiektywnych (czyli cech społecznych uczestnika krajoznawstwa: pozycji i roli w społeczeństwie, doświadczeniu w tego typu aktywności) i obiektywnych (np. cech poznawanego środowiska, form organizacyjnych, organizatorów, uczestników). Niezaprzeczalnie krajoznawstwo może wpływać na osobowość i rozwój uczestników tego rodzaju aktywności, pobudzać samoświadomość. Waler kształceniowy odnosi się z kolei do możliwości kształtowania zmysłów dzięki krajoznawstwu, obserwacji faktów i zjawisk oraz ich analizowaniu. Przejawia się ona zarówno w wymiarze poznawczym, jak i praktycznym, co oznacza, że uczestnicy krajoznawstwa zdobywają wiedzę i mogą ją spożytkować praktycznie. Stanowi ona możliwość kształtowania charakteru: wyrabiania różnorodnych cech osobowościowych, takich jak np.: zaradność, przedsiębiorczość, umiejętność pokonywania trudności, a także rozwoju społecznego i kulturalnego. W efekcie uczestnictwa w krajoznawstwie jednostki odkrywają nowe wartości moralne, intelektualne, a nawet dostrzegają nowe pole zainteresowań. Działania w tym zakresie mogą także stymulować chęć samokształcenia.

Rolę krajoznawstwa w zakresie upowszechniania kultury upatruje się propagowaniu i udostępnianiu dorobku ludzkości społecznie utrwalonego i gromadzonego w toku historii. Dotyczy to zarówno wartości, norm, jak i wzorców kultury. Rola ta najczęściej realizowana jest dzięki turystyce, ale także wysiłkom krajoznawców, czy organizacji turystyczno-oświatowych. Styczność z kulturą w ramach krajoznawstwa dostarcza zatem emocji wyższego rzędu i możliwości rozwoju osobowościowego. Rola techniczna krajoznawstwa sprowadza się do wykorzystania zdobyczy krajoznawstwa dla określonego życia społecznego. Przykładem może być wykorzystanie metody inwentaryzacji walorów krajoznawczych dla zagospodarowania turystycznego. Rola ta przejawia się także w wykorzystaniu informacji krajoznawczych w celu ochrony przyrody, w celach badawczych, planistycznych, a nawet dla twórczości literackiej. Dopełniając obraz krajoznawstwa, autorzy: Kruczek, Kurek i Nowacki podkreślają także, że stanowi ono wartość. Naczelną zaś wartością krajoznawstwa jest ojczyzna. Działania krajoznawcze obejmujące aktywność związaną z poznawaniem dziedzictwa kulturowego danego obszaru stają się także źródłem tożsamości narodowej, poczucia przynależności do małej i dużej ojczyzny, a w konsekwencji prowadzą do kształtowania postaw patriotycznych (Kruczek i in. 2007).

Współcześnie krajoznawstwo ma holistyczny charakter, integruje wiedzę i wychowanie, natomiast poznanie krajoznawcze często przybiera charakter

twórczy oraz inspirujący. Niesłabnący jest także jego trwały związek z turystyką. Przybiera też formy kreowania aktywności społecznej – w postaci regionalizmu praktycznego. Główne kierunki krajoznawstwa to: krajoznawstwo turystyczne, popularyzacja krajoznawstwa i wiedzy krajoznawczej, regionalizm krajoznawczy, krajoznawstwo naukowe i paranaukowe (Kruczek i in. 2007).

Pojęcie łączące krajoznawstwo z turystyką i rekreacją to czas wolny. Pojęcie rekreacji jest pojęciem najszerszym, w jego ramach odbywa się turystyka. Ta z kolei nie zawsze przybiera charakter krajoznawczy, stąd nie cały zakres pojęciowy krajoznawstwa mieści się w aktywności turystycznej. Działalność związana z krajoznawstwem nierzadko dotyczy działań niezwiązanych z uprawianiem turystyki.

Rys. 1. Zakresy pojęć: krajoznawstwo – turystyka – rekreacja

Źródło: opracowanie własne na podstawie Z. Kruczek, A. Kurek, M. Nowacki (2007)

Łączące oba zjawiska pojęcie czasu wolnego sprawia, że mają do spełnienia także ważną rolę wychowawczą. Jeśli jednym z celów wychowania jest kształtowanie postaw umożliwiających krytyczne podejście do tempa życia, ukazania innych, bardziej rozwijających możliwości go spożytkowania, tak aktywność rekreacyjna czy krajoznawcza nie powinny być organizowane bezrefleksyjnie.

Twórcze versus banalne

Współczesne dążenia jednostek do podążania za modą na realizowanie konkretnych działalności rekreacyjnych prowadzi do spłylenia funkcji rekreacyjnych, a nawet zaprzeczenia jej dobrowolnego charakteru. Rekreacja zamiast wartości autotelicznej staje się dobrem nabywalnym, dzięki któremu można zaspokoić potrzeby konsumpcyjne. Konieczność zapewnienia rozrywki, snobizm stają się zagrożeniem dla podstawowych funkcji wychowawczych i kulturotwórczych czasu wolnego (Mokras-Grabowska 2015). W miejsce realizacji indywidualnych zainteresowań, aktywności o charakterze twórczym, intelektualnym i poznawczym na pierwszy plan wysunęła się potrzeba rozrywki i zabawy (Kwilecka, Brożek 2007).

Stąd tytułowa banalność rozrywki, pozbawiona wartości mieszczących się w definicjach rekreacji, zestawiona została z pojęciem „twórcze”. Pojęcie to często mylone jest z pojęciem „kreatywne”. W polskiej literaturze definicję kreatywności jako ludzkiej cechy spopularyzował E. Nęcka (2001, s. 19), według którego „kreatywność przejawia się zwykle w jakiejś formie obserwowalnego zachowania, polegającego na produkcji nowych i wartościowych wytworów”. Podobne pojmowanie przyjął także K.J. Szmidt (2013, s. 53): „kreatywność to zdolność człowieka do w miarę częstego generowania nowych i wartościowych wytworów (np.: rzeczy, idei, metod działania”. Warto podkreślić, że pojęcia kreatywność i twórczość nie są w pełni synonimiczne. Na potrzeby tej pracy użyto definicji, w której przymiotnik „twórczy” dotyczy działalności przynoszącej wytwory – zarówno dzieła sztuki, jak i sposobów postrzegania świata. Ich cechą charakterystyczną jest nowość i wartościowość (estetyczna, użytkowa, etyczna, poznawcza) chociażby dla samego podmiotu twórczego, a człowiek o rozwiniętej postawie twórczej potrafi generować pomysły i stosować je w praktyce (Szmidt 2013). Nowość i wartościowość stają się tym samym kryteriami oceny twórczego podejścia. E. Nęcka (2001) zaproponował z kolei pięć kryteriów oceny twórczego wytworu. Pierwsze z nich – trafność odnosi się do tego, czy stworzony produkt ma sens istnienia i trafia w zapotrzebowanie odbiorców. Drugie wymaga braku wzorowania się na już istniejących produktach – czyli oryginalność. Kolejny – niezwykłość – wymaga, aby wytwór statystycznie rzadko występował w danym kontekście historycznym i społecznym. Czwarte kryterium to konieczność – nieuchronność pojawienia się podobnego wytworu. Ostatnie odnosi się do wartości estetycznej wytworu, który powinien być wewnętrznie spójny oraz cechować się prostotą i elegancją.

Współczesne dążenie do zabawy i rozrywki oraz korzystania z atrakcyjnych form rekreacji można wykorzystać twórczo. Dzięki temu zaplanowana aktywność może być wypełniona wartościami i nieść za sobą ambitniejszy i bardziej rozwijający przekaz. Twórcze podejście do organizowania aktywności krajoznawczej stanowi potencjał dla rozwijania jej walorów edukacyjno-wychowawczych. Wymaga też oryginalności myślenia, ale jednocześnie uwypukla konieczność zadbania o walory poznawcze, wartości estetyczne i kontekst społeczno-historyczny.

Przykłady z Łodzi

Dla zobrazowania potencjału twórczego podejścia do organizowania krajoznawstwa, autorka dokonała analizy proponowanej aktywności w tym zakresie odbywającej się w Łodzi. Coraz częściej organizowana jest w przestrzeni tego miasta aktywność pobudzająca i rozwijająca twórczość mieszkańców, jednocześnie wykorzystująca elementy krajoznawstwa. Aktualna sytuacja miasta uwypukla trend zmierzający do promocji Łodzi jako miasta kreatywnego. W 2012 r. uchwalona została Strategia Zintegrowanego Rozwoju Łodzi 2020+. Fundamentem Strategii jest hasło: „Łódź efektywna i przyjazna”. Wizja Łodzi brzmi zaś następująco: „Przyjazne, twórcze i dynamiczne. Miasto

zrównoważonego rozwoju o konkurencyjnych warunkach życia, pracy i inwestowania, wykorzystujące swój historyczny, infrastrukturalny i kreatywny potencjał¹. Od 2016 r. realizowany jest także projekt „Promocja Marki Łódź – Centrum Przemysłów Kreatywnych”². Dzięki temu powstały spoty reklamowe, a także System Identyfikacji Wizualnej z logo: „Łódź Kreuje”. Działania nawiązujące do kreatywności obserwowalne są także w przestrzeni miejskiej. Przykładami mogą być: plebiscyt na najlepsze łódzkie kreatywne kawiarnie, liczne warsztaty (np. wytwarzania mebli z surowców wtórnych czy kreatywnego gotowania). Powyższa sytuacja stanowi uzasadnienie wyboru Łodzi jako miasta, w którym obserwowalne są tendencje do promowania i organizowania aktywności o charakterze twórczym.

Kryterium wyboru przykładowych przedsięwzięć krajoznawczych, które organizowane są w twórczy sposób, stanowiły dwie najważniejsze cechy twórczego wytworu czy też procesu: nowość oraz wartościowość, dodatkowo uzupełnione kryteriami oceny twórczego wytworu według E. Nęcki. Ocena wyboru przykładów stanowi jednakowoż subiektywny odbiór autorki proponowanej aktywności.

Rowerowe wycieczki po Łodzi z przewodnikiem. Fundacja Fenomen Normalne Miasto od pięciu lat organizuje cykliczne, jesienne wycieczki rowerowe z przewodnikiem, dzięki którym przyjezdni oraz mieszkańcy mogą z nieco innej perspektywy przyrzeć się miastu i jego historii. Na wycieczki zapraszani są zarówno rowerzyści, korzystający z tego środka transportu na co dzień, jak i nowicjusze, a także rodziny z dziećmi – organizatorzy zapewniają dostosowane do grupy tempo. Udział w wycieczkach jest bezpłatny. Wycieczka rozpoczyna się na pasażu Schillera i trwa ok. 2,5 godz., w trakcie których pokonywany jest dystans maksymalnie 12 km. Po każdej wycieczce przeprowadzany jest quiz, w którym do wygrania są gadżety rowerowe³. W tegorocznej edycji zaproponowano następujące tematyczne wycieczki:

„Tajemnice łódzkiego przemysłu”, czyli jak rozwijał się przemysł w Łodzi i jakie znaczenie w tym procesie odegrała woda. Wycieczkę prowadziła łódzka przewodniczka, Justyna Tomaszewska, na co dzień związana z Centrum Dialogu im. Marka Edelmana. Początek 11 września (niedziela), godz. 11:00.

„Łódź na ekranie. Łódź za kulisami”, czyli wycieczka śladem historycznych i współczesnych kin oraz teatrów. Odwiedzono także plenery filmowe i serialowe (m.in. *Ida*, *Bodo*, *Komisarz Alex*, *W ciemności*). Wycieczkę poprowadził licencjonowany przewodnik, kulturoznawca, medioznawca i filmoznawca – Bartek Mielniczek. Początek 25 września (niedziela), godz. 11:00.

„Łódź kulturą płynie”, wycieczka poprowadzona była ponownie przez przewodniczkę Justynę Tomaszewską. Plan zakładał odwiedzenie miejsc, z których wszyscy mieszkańcy mogą być dumni i bez wahania prezentować je przyjezdnym. Początek 9 października (niedziela), godz. 11:00.

¹ <http://uml.lodz.pl/miasto/strategia/>; 27.09.2016.

² <http://www.kreatywna.lodz.pl/page/161,2012-Lodz-kreuje.html>; 27.09.2016.

³ <http://fundacjafenomen.pl/nasze-dzialania/tozsamosc-miasta/rowerowe-wycieczki>; 14.09.2016.

Fot. 1. Relacja z rowerowych wycieczek po Łodzi, cz. 5
(<http://fundacjafenomen.pl/aktualnosci/346-rowerowe-wycieczki-po-lodzi-z-przewodnikiem-cz-5-podsumowanie>)

Popularność korzystania z rowerów, a także wprowadzenie w Łodzi Roweru Publicznego sprzyja tego typu inicjatywom. Połączenie wycieczki z przewodnikiem z korzystaniem z tego rodzaju środka transportu stanowi już o wyjątkowości tego przedsięwzięcia. Warto także zwrócić uwagę na atrakcyjne tematy wycieczek. Niebanalne, obrazujące interesujące oblicza miasta, mogą przyciągać zarówno mieszkańców Łodzi, jak i turystów. Organizatorzy zadbali także o walor poznawczy przedsięwzięcia, dobierając odpowiednich przewodników do każdej trasy. Relacje z wydarzeń pokazują odbiór zaproponowanej aktywności. W wycieczce „Tajemnice łódzkiego przemysłu” wzięło udział ok. 150 uczestników w szerokim przedziale wiekowym⁴.

Odznaka „Bajkowa Łódź”. Łódzki Oddział Polskiego Towarzystwa Turystyczno-Krajoznawczego 29 września 2016 r. zaprosił najmłodszych turystów w wieku od 3 do 12 lat do uczestniczenia w imprezie „1-2-3 Bajkowa Łódź Start”. Uczestnicy zabawy mieli za zadanie przemieścić się w dowolnej kolejności po trasie wyznaczonej pomnikami Łodzi Bajkowej. Przy pomnikach poznawali historię Łodzi związaną z postaciami z bajek, dzięki spotkaniom tam przewodnikom oraz wykonywali proste zadania. Celem zabawy było poznanie przez najmłodszych historii związanych z tworzeniem bajek w Łodzi, rodzinne, aktywne spędzenie wolnego czasu oraz wspólne zdobywanie odznaki „Bajkowa Łódź”⁵. Wokół bajkowego szlaku powstały też inne inicjatywy, jak np. strona internetowa oferująca gry i zabawy komputerowe dla dzieci o tej tematyce⁶.

⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=1990sH6G-9c>; 3.10.2016.

⁵ <https://lodz.pttk.pl/drupal/?q=wpis/zdobynam-odznake-bajkowa-lodz>; 3.10.2016.

⁶ <http://www.bajkowa.lodz.pl/nodes/type/bajkowy-szlak>; 3.10.2016.

Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze
Oddział Łódzki im. Jana Czeraszkiewicza

Zdobywam odznakę

BAJKOWA ŁÓDŹ

Zapraszamy wszystkich turystów w wieku 3-12 lat do udziału w imprezie

1-2-3 BAJKOWA ŁÓDŹ START

Fot. 2. Plakat zachęcający do uczestnictwa w grze
(<http://lodz.pttk.pl/drupal/?q=wpis/zdobywam-odznake-bajkowa-lodz>)

Interesująca inicjatywa zachęca nie tylko do poznania treści związanych z regionalnym dziedzictwem, w atrakcyjny i nowatorski sposób przyciąga także do zdobywania odznak PTTK, co może stanowić zachętę na przyszłość. Podkreślony walor spotkań w gronie rodzinnym, dobrowolność w wyborze kolejności odwiedzanych pomników sprzyja podejmowaniu się przez rodziców czy opiekunów udziału w tym przedsięwzięciu. Gry miejskie w ostatnim czasie stają się dość popularną formą organizacji krajoznawstwa. Ten przykład jednak twórczo rozwija tę formułę, nawiązując także do tradycji zdobywania odznak PTTK.

Propozycje Centrum Inicjatyw na rzecz Rozwoju REGIO. Aktywność proponowana przez to stowarzyszenie to w większości inicjatywy o nowatorskim podejściu: wydane publikacje (np. *Przewodnik filmowy po województwie łódzkim*), gry miejskie (np. „Ucho od śledzia”), wydawnictwa promocyjne, gry planszowe, mapy – to tylko przykłady popierające tę tezę. Głównym celem REGIO jest budowanie pozytywnego wizerunku Łodzi i regionu. Założyciele mówią o sobie: „jesteśmy specjalistami od czasu wolnego i kreatorami wyjątkowej marki miejsca”⁷. Na potrzeby artykułu zostały wybrane dwa najbardziej niecodzienne przykłady o charakterze krajoznawczym proponowane przez ten podmiot.

⁷ <http://regiocentrum.pl/>; 3.10.2016.

Pierwszym z nich są warsztaty kulinarne „Domowa kuchnia łódzka”. To propozycja uczestnictwa przez dowolne zespoły we wspólnie przygotowywanej kolacji, dzięki której będzie można poznać przysłówiowo Łódź „od kuchni”: wszelkie przysmaki łódzkiej robotniczej kuchni, posiadającej też wiele inspiracji z kuchni narodów niegdyś zamieszkujących miasto. Podstawą merytoryczną warsztatów jest przygotowana przez stowarzyszenie publikacja autorstwa Anny Wojciechowskiej *Fifka i żulik, czyli domowa kuchnia łódzka*, wydana w Łodzi w 2014 r. Inicjatywa bardzo wyróżniająca się pomysłowością na tle innych propozycji krajoznawczych ma także dodatkowy – integracyjny walor.

Fot. 3. Ulotka zachęcająca do wzięcia udziału w warsztatach kulinarnych (<http://regiocentrum.pl/wp-content/uploads/2016/01/Poznaj-z-nami-kolory-%C5%81odzi.pdf>)

Kolejna propozycja promowana jest pod nazwą „Codzienność ulicy i zabawy podwórkowe”. Dotyczy ona zwiedzania fabularnego Łodzi, w którego trakcie przewodnicy w strojach historycznych, we współpracy z muzykami, a także cyrkowcami, „przenoszą” uczestników w czasie. Dzięki temu przybliżona jest historia życia codziennego przy głównej ulicy miasta – Piotrkowskiej – w początkach XX w., zawierająca w opowieści mieszkańców komentarze do ówczesnych wydarzeń, zabawy podwórkowe, występy wędrownych trup artystów i muzyków. Organizatorzy zapewniają, że atrakcji nie zabraknie. Również ta inicjatywa powstała na podstawie przygotowanej przez stowarzyszenie publikacji *Podwórka Piotrkowskiej. Przewodnik* autorstwa Joanny Orzechowskiej. Choć zwiedzanie fabularne staje się coraz bardziej popularne, ten przykład prezentuje także istotność dobrej podstawy merytorycznej dla proponowanych tego typu przedsięwzięć.

Miastograf – Cyfrowe Archiwum Łódzian. Miastograf.pl to rodzaj portalu społecznościowego, zawierającego archiwum materiałów o Łodzi. Zawiera wspomnienia, pamiątki z domowych archiwów oraz prywatnych kolekcji mieszkańców, wzbogacone doniesieniami z prasy. Pomysłodawcą strony

jest Łódzkie Stowarzyszenie Inicjatyw Miejskich Topografie. Funkcjonalność strony opiera się na możliwości przeglądania tysięcy materiałów o Łodzi: dzielnicach, ich mieszkańcach. Użytkownicy mogą dzięki temu znaleźć interesujące ich materiały, np. o swojej rodzinie, tworząc własne kolekcje rodzinne, ale także dodać posiadane zasoby własne, np. zdjęcia z możliwością zaznaczenia ich na mapie. Poza zdjęciami, bardzo bogaty jest zasób archiwum historii mówionych – zapisów opowieści, wspomnień o dawnej Łodzi, które można zarówno przeczytać, jak i posłuchać. Organizatorzy zapraszają także do umawiania się na nagrywanie wspomnień własnych lub też rodziny, sąsiadów i przyjaciół. Aktualnie na portalu zamieszczono ok. 2,5 tys. zdjęć⁸.

Inicjatywa ta, choć zaproponowana w przestrzeni wirtualnej, pozwala na odkrywanie historycznego oblicza miasta – jego miejsc, ale także mieszkańców, ich prywatnych opowieści o ówczesnym świecie. Forma portalu społecznościowego, nowoczesna zarazem, zachęca do dzielenia i wymieniać się prywatnymi kolekcjami, tworząc wspólne archiwum Łodzi opowiedzianej przez mieszkańców. Wspólna praca przy jego tworzeniu uwytknęła integracyjny charakter tej inicjatywy. Stanowi przykład ruchu społecznego związanego potrzebą dzielenia się historiami o dawnej Łodzi.

72. rocznica likwidacji Litmanstadt Ghetto

Serię wydarzeń upamiętniających 72. rocznicę likwidacji Litmanstadt Ghetto zaproponowało w dniach 27–31 sierpnia 2016 r. Centrum Dialogu im. Marka Edelmana w Łodzi. Główne uroczystości obejmowały takie wydarzenia, jak:

- uroczystości religijne na Cmentarzu Żydowskim,
- Marsz Pamięci z Cmentarza Żydowskiego na Stację Radegast,
- uroczystości oficjalne na Stacji Radegast (składanie kwiatów),
- wernisaż wystawy Post41. Relacje z Litmanstadt Ghetto w Muzeum Tradycji Niepodległościowych w Łodzi – Oddział Stacja Radegast,
- ceremonię wręczenia medali „Sprawiedliwy wśród Narodów Świata”,
- premierę filmu *Dziennik Sierakowiaka*. Po projekcji spotkanie z Michałem Bukojemskim i Marianem Turskim.

Zorganizowano ponadto następujące wydarzenia towarzyszące:

- otwarcie wystaw: „Utraty” Magdaleny Walczak oraz „Grafiki” pamięci Damiana Idzikowskiego,
- spotkanie z Ocalałym z łódzkiego getta – Leonem Weintraubem,
- spacer po Cmentarzu Żydowskim,

Fot. 4. Ulotka zachęcająca do wzięcia udziału w akcji Cyfrowe Archiwum Łódzian (http://www.miaستograf.pl/content/archiwum_cyfrowe)

⁸ <http://miaستograf.pl/>; 3.10.2016.

- pokaz filmu „Mój najszczęśliwszy dzień”, reż. Michał Bukojemski. Po projekcji jubileuszowe spotkanie z Marianem Turskim,
- Rozinkes mit mandlen – koncert piosenek żydowskich w wykonaniu Chóru Dziecięcego Miasta Łodzi pod dyktando Waldemara Sutryka,
- pokaz archiwalnych programów telewizyjnych TVP Łódź, związanych z obchodami likwidacji Litzmannstadt Ghetto: *Cienie na mojej ulicy* (1999, 15’), *Spotkanie w Tel Avivie* (2005, 14’), *Ocaleli* (2009, 13’),
- pokaz filmu *Chava Rosenfarb: ta kropla trwania* reż. Josh Waletzky. Film w języku jidysz z polskimi napisami,
- spotkanie z prof. Goldie Morgentaler – córką Chavy Rosenfarb, tłumaczką angielskiego przekładu *Drzewa życia*,
- *Listy z getta*, spektakl teatru Trzcina z Tomaszowa Mazowieckiego w Galerii OFF Piotrkowska.

W trakcie całego wydarzenia czynne były następujące wystawy: „Łódź miszmasz, czyli opowieść o żydowskiej Łodzi”, „«Jesteśmy drzewami wiecznymi...» – 10 opowieści z łódzkiego getta” oraz wspomniane już „Utraty” Magdaleny Walczak oraz „Grafiki” pamięci Damiana Idzikowskiego⁹.

Bogata, przemyślana i szeroko zakrojona oferta programowa upamiętniająca 72. rocznicę likwidacji Litzmannstadt Ghetto wybrana została jako przykład ilustrujący możliwość korzystania z bogactwa form przekazu krajoznawczego. Tak poważna uroczystość upamiętniająca trudne historycznie wydarzenie nie została sprowadzona jedynie do sztabowej ceremonii. Różnorodność programu nie budzi również niesmaku, czy też nie słyca tragedii, która kryje się za tym wydarzeniem. Wysoka klasa i swoista „elegancja” zaproponowanych przedsięwzięć nadaje odpowiednią rangę tym obchodom. Przykład ten pokazuje, że twórcze podejście do organizacji krajoznawstwa nie musi się wiązać jedynie z atrakcyjną formą, rozumianą jako rozrywkowa, ale może i powinno dotyczyć także tematów historycznie trudnych do przekazania.

Uwagi końcowe

Aktywność krajoznawcza rozumiana jako element działań rekreacyjnych powinna stać się polem dla możliwości szerokiego rozwoju jego uczestników. Chociaż często realizowana jest dzięki turystyce, może także być proponowana poza nią. Bogactwo możliwości jest ogromne. Współczesne warunki życia i podejście potencjalnych uczestników do tego typu przedsięwzięć stwarzają konieczność uatrakcyjniania organizowanych działań. Sytuacja ta przynosi pytania o to, jak wyważyć optymalne proporcje pomiędzy wartościami edukacyjno-wychowawczymi a powszechnym dążeniem do rozrywki i zabawy? Czy warto się wysilać, aby umiejętnie połączyć te dwa podejścia? Zaprezentowane w artykule teorie dotyczące rekreacji i krajoznawstwa podkreślają, że istotą tych działań są wartości, jakie mogą być w nich eksponowane i postawy, jakie mogą być dzięki nim kształtowane. Przedstawione przykłady obrazują, że twórcze podejście do organizacji krajoznawstwa może stać się pomysłem na

⁹ <http://www.centrumdialogu.com/dzialalnosc-centrum-dialogu/1541-72-rocznica-likwidacji-litzmannstadt-getto-program; 3.10.2016>.

rozwiązanie tego konfliktu: dbałości o wartości i zapewnienia rozrywki. Dlaczego zatem warto podjąć się trudu wymyślenia aktywności krajoznawczej o nowej, pomysłowej formule, zawierającej także ważny przekaz?

Po pierwsze ważne jest to z punktu widzenia dbałości o uczestników przedsięwzięć krajoznawczych. Dzięki zaproponowanej, twórczej aktywności można wykorzystywać szerzej potencjał pracy nad jej postawami. To z kolei może prowadzić do inspirowania, do podejmowania niecodziennych działań, zwracania uwagi na rzeczy, zjawiska niebanalne, niekiedy na nowo odkrywać znaną rzeczywistość. Oryginalne podejście może przyciągnąć uwagę różnych grup odbiorców. Pozwala ono dotrzeć także do tych, którzy w małym stopniu angażowali się w tego typu działania. Uczestnicy tak zachęceni, bardziej się angażują i chętniej w przyszłości mogą ponownie wziąć udział w podobnych inicjatywach.

Z kolei z punktu widzenia organizatorów twórcze podejście do organizacji krajoznawstwa daje szansę zapewnienia sobie możliwości samorozwoju. Poszukiwanie nowych dróg pozwala na wyznaczanie sobie nowych, ambitnych celów. Dzięki czemu można uniknąć popadania w rutynę. Twórcze podejście nie tylko pozwala na angażowanie uczestników do nietypowej aktywności, ale pozwala także organizatorowi znaleźć dla siebie nową drogę fascynacji interesującym zagadnieniem. Tym samym praca nad wymyślaniem niebanalnych rozwiązań organizowania krajoznawstwa rozwija indywidualny potencjał twórczy organizatora. Co może mieć pozytywne skutki zarówno w pracy zawodowej, jak i życiu prywatnym.

Rola krajoznawcy jest swego rodzaju funkcją społeczną. Skoro krajoznawstwo ma nieść określone wartości, więc organizator powinien stworzyć warunki, aby stało się to dzięki jego inicjatywie możliwe. Jest to także swoisty edukator, który nie powinien, w przekonaniu autorki, pozostać obojętny na negatywne trendy związane ze spędzaniem wolnego czasu. Powinien mieć także głęboką świadomość wychowawczych efektów swojej pracy. Zatem wysiłek włożony w twórcze podejście do organizacji krajoznawstwa to także wyraz sprzeciwu wobec obowiązujących negatywnych trendów. Twórcze podejście pozwala z korzystać z popularnych współcześnie nurtów i bogactwa możliwości do szerszego i głębszego oddziaływania na postawy i wartości uczestników krajoznawstwa. Dzięki temu ruch krajoznawczy może stać się także kreatorem nowych trendów w podejściu do spędzania wolnego czasu.

Bibliografia

- Czajkowski K., 1979, *Wychowanie do rekreacji*, Wyd. Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa.
- Denek K., 1973, *Stan i potrzeby krajoznawstwa i turystyki w szkole*, „Ruch Pedagogiczny”, nr 3, s. 309–330.
- Drogosz M., 2009, *Krajoznawstwo i turystyka w szkołach i placówkach oświatowych*, Wolter Kluwer Polska Sp. z o.o., Warszawa.
- Kruczek Z., Kurek A., Nowacki M., 2007, *Krajoznawstwo. Zarys teorii i metodyki*, Wyd. Prok senia, Kraków.
- Kwilecka M., Brożek Z., 2007, *Bezpośrednie funkcje rekreacji*, ALMAMER Wyższa Szkoła Ekonomiczna, Warszawa.
- Mokras-Grabowska J., 2015, *Czas wolny w dobie postmodernizmu*, „Folia Turistica”, s. 11–29.

- Nęcka E., 2001, *Psychologia twórczości*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk.
- Szmidt K.J., 2013, *Pedagogika twórczości*, Gdańsk, Gdańskie Wyd. Psychologiczne.
- Toczek-Werner S., 1998, *Podstawy rekreacji i turystyki*, AWF, Wrocław.
- Winiarski R. (red.), 2011, *Rekreacja i czas wolny*, Oficyna Wydawnicza Łośgraf, Warszawa.
- Woźniewicz-Dobrzyńska, 2001, *Gry i zabawy sportowe oraz rekreacyjne*, [w:] Kiełbasiewicz-Drozdowska I., Siwiński W. (red.), *Teoria i metodyka rekreacji. Zagadnienia podstawowe*, AWF, Poznań.
- Źródła internetowe
- <http://fundacijafenomen.pl/nasze-dzialania/tozsamosc-miasta/rowerowe-wycieczki>; 14.09.2016.
- <http://miastograf.pl/>; 3.10.2016.
- <http://regiocentrum.pl/>; 3.10.2016.
- <http://uml.lodz.pl/miasto/strategia/>; 27.09.2016.
- <http://www.bajkowa.lodz.pl/nodes/type/bajkowy-szlak>; 3.10.2016.
- <http://www.centrumdialogu.com/dzialalnosc-centrum-dialogu/1541-72-rocznica-likwidacji-litzmannstadt-getto-program>; 3.10.2016.
- <http://www.kreatywna.lodz.pl/page/161,2012-Lodz-kreuje.html>; 27.09.2016.
- <https://lodz.pttk.pl/drupal/?q=wpis/zdobynam-odznake-bajkowa-lodz>; 3.10.2016.
- <https://www.youtube.com/watch?v=199osH6G-9c>; 3.10.2016.